

1892

N:o 21.

Kongl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen, angående förändring af § 10 af reglementet för småskolelärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt den 22 juni 1892; gifven Stockholms slott den 18 januari 1895.

Under återopande af bilagda utdrag af protokollet öfver ecklesiastikären den för denna dag, vill Kongl. Maj:t härmed föreslå Riksdagen medgifva, att § 10 af nådiga reglementet för småskolelärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt den 22 juni 1892 måtte erhålla följande förändrade lydelse:

Tjenstår räknas med afseende på rätt till understöd såsom fullt, derest läraren derunder tjenstgjort 8 kalendermånader eller 34½ veckor. Med de år, under hvilka läraren möjligen undervisat kortare tid, verkställas en sammanläggning och reduktion, med beräkning af 8 månader på hvarje år; dock må för lärare, till hvars aflönande tillskott af allmänna medel på grund af Kongl. Maj:ts särskilda medgifvande åtnjutits såsom för full tjenstgöring, oaktadt den årliga undervisningstiden understiger 8 månader, tjenstårets längd beräknas i enlighet med den för nämnda lönetillskotts åtnjutande fastställda årliga undervisningstiden.

Med afseende på rätt till understöd beräknas hel tjenstgöring omfattas minst 20 undervisningstimmar i veckan.

I lärares tjenstetid inräknas all hel tjenstgöring i sådan beställning vid de till den allmänna folkundervisningen hörande skolor, för hvars innehafvares aflönande tillskott af allmänna medel åtnjuts.

De till ärendet hörande handlingar skola Riksdagens vederbörande utskott tillhandahållas, och Kongl. Maj:t förblifver Riksdagen med all kongl. nåd och ynnest städse välbevågen.

OSCAR.

G. F. Gilljam.

*Utdrag af protokollet öfver ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 18 januari 1895.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern BOSTRÖM,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena greve LEWENHAUPT,
Statsråden: friherre ÅKERHJELM,
ÖSTERGREN,
GROLL,
WIKBLAD,
GILLJAM,
friherre RAPPE,
CHRISTERSON,
WERSÅLL.

50:o.

Departementschefen yttrade härefter:

»Den 17 oktober 1890 fann Eders Kongl. Maj:t för godt att uppdraga åt utsedde komiterade att afgifva betänkande och förslag, på hvilket sätt och under hvilka vilkor i öfrigt understöd på ålderdomen måtte kunna beredas lärare och lärarinnor vid småskolor och mindre folkskolor äfvensom biträdande lärare och lärarinnor vid folkskolor, så ock att utarbета förslag till de reglementariska bestämmelser, som i ämnet blefve erforderliga. Desse komiterade afgåfvo underdånigt betänkande och förslag om ålderdomsunderstöd åt lärare och lärarinnor

vid småskolor m. fl. den 4 februari 1891. Betänkandet var åtföljdt af förslag till reglemente för småskolelärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt. Beträffande tjänstårets längd innehöll 10 § af nämnda reglements-förslag följande stadgande:

»Tjänstår, som i allmänhet anses omfatta hel tjänstgöring under minst 8 månader eller 34 1/2 veckor, räknas dock med afseende på rätt till understöd såsom fullt, derest läraren derunder tjänstgjort minst 7 månader. Med antalet af de år, under hvilka läraren möjligen undervisat kortare tid, verkställes en reduktion, med beräkning af 7 månader på hvarje år.

Med afseende på rätt till understöd beräknas hel tjänstgöring omfatta minst 20 undervisningstimmar i veckan.»

Uti den proposition rörande detta ärende, som Eders Kongl. Maj:t förelade 1892 års Riksdag, bibehölls detta stadgande oförändradt med undantag deraf, att det antal timmar i veckan, som läraren skulle undervisa för att få rätt till ålderdomsunderstöd, föreslogs till 18, enär det faktiskt finnes skolor, i hvilka på grund af vissa lokala och andra omständigheter undervisningstiden, åtminstone vissa tider om året, måste inskränkas till 18 timmar.

Riksdagen gaf berörda paragraf följande lydelse:

»Tjänstår räknas med afseende på rätt till understöd såsom fullt, derest läraren derunder tjänstgjort minst 8 kalendermånader eller 34 1/2 veckor. Med de år, under hvilka läraren möjligen undervisar kortare tid, verkställes en sammanläggning och reduktion, med beräkning af 8 månader på hvarje år.

Med afseende på rätt till understöd beräknas hel tjänstgöring omfatta minst 20 undervisningstimmar i veckan.»

Såsom skäl till de vidtagna förändringarna framhölls, att, då i allmänhet för rätt till lönetillskott fordrades en tjänstgöring af minst 8 månader eller 34 1/2 veckor, tjänståret borde bestämmas till denna längd, samt att, då svårigheter icke torde möta att öka undervisningstiden å de orter, der den numera utgjorde endast 18 timmar i veckan, komiterades förslag i denna del borde godkännas.

I nådiga reglementet för småskolelärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt, gifvet den 22 juni 1892, infördes den 10 § med den lydelse, som Riksdagen hade gifvit åt densamma.

Vid tillämpningen af den paragraf, som här är i fråga, visade sig snart den olägenheten, att åtskilliga lärare, för hvilkas aflönande distriktet uppburit fullt lönetillskott, ehuru de varit anställda vid skolor, som med Eders Kongl. Maj:ts nådiga medgifvande ej varit i verksamhet

hela den föreskrifna årliga undervisningstiden, antingen ej kunde erhålla ålderdomsunderstöd eller ock endast till minskadt belopp, fastän de uppfyllt de vilkor, som i vanliga fall berättiga till erhållande af dylikt understöd.

Detta föranledde, att tvenne motioner, som afsågo ändring af berörda paragraf, väcktes vid sistlidna års riksdag. Den ena, som framlades i Första Kammaren af herr Carl Pettersson m. fl., innehöll, att Riksdagen för sin del måtte besluta, att till mom. 1 § 10 af reglementet för småskolelärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt måtte fogas ett tillägg af följande lydelse: »Denna sammanläggning och reduktion anställes dock icke med afseende på lärarne i de församlingar, i hvilkas undervisningstid Kongl. Maj:t medgifvit inskränkning, så vida dessa lärare årligen undervisat hela den tid Kongl. Maj:t dem föreskrifvit». Den andra motionen väcktes i Andra Kammaren af herr Ollas A. Ericsson i Ofvanmyra, med hvilken flere ledamöter af kammaren instämde. I denna motion föreslogs, att ifrågavarande paragraf måtte erhålla följande förändrade lydelse:

»Tjenstår räknas med afseende på rätt till understöd såsom fullt, derest läraren derunder tjenstgjort 8 kalendermånader eller $34\frac{1}{2}$ veckor. Med de år, under hvilka läraren möjligen undervisat kortare tid, verkställs en sammanläggning och reduktion, med beräkning af 8 månader på hvarje år; dock må för lärare vid skolor, hvilka till följd af särskilda ortförhållanden åtnjuta lönetillskott af allmänna medel åt sina lärare såsom för full tjenstgöring, oaktadt den årliga undervisningstiden understiger 8 månader, tjenstårets längd beräknas i enlighet med den för nämnda lönetillskotts åtnjutande fastställda årliga undervisningstiden.

Med afseende å rätt till understöd beräknas hel tjenstgöring omfatta minst 20 undervisningstimmar i veckan.

I lärares tjenstetid inräknas all hel tjenstgöring i sådan beställning vid de till den allmänna undervisningen hörande skolor, för hvars innehafvares aflönande tillskott af allmänna medel åtnjutits.»

De skäl, som anförts för de båda motionerna, kunna i korthet sammanfattas sålunda, att den af Eders Kongl. Maj:t åt vissa församlingar i öfre Dalarne och Jemtland medgifna rättigheten att med åtnjutande för sina skolor af oförminskadt statsbidrag inskränka lästiden måste för de vid dessa skolor anstälde lärare med afseende på rätten till ålderdomsunderstöd framstå såsom en tyngande obillighet, då, såsom nu vore händelsen, vid beräkning af lärarnes tjenstgöring, den i 10 § af reglementet för småskolelärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt föreskrifna sammanläggning och reduktion af undervisningstid,

som understege den eljest lagbestämda af 8 kalendermånader eller 34¹/₂ veckor årligen, för dessa lärare tillämpades, och dessa sålunda ofrivilligt genom den för dem bestämda kortare årliga tjänstgöringen först efter en ansenligt längre tjänstgöring hade utsigt till erhållande af ålderdomsunderstöd, oaktadt dessa lärare vore förpligtade att till ålderdomsunderstödsanstaltens underhåll bidra med samma årsafgift, som för småskolelärare m. fl. i allmänhet vore stadgad.

Statsutskottet förklarade för sin del, att utskottet ansåge att ej allenast det, som motionärerna anfört, utan äfven tillbörlig hänsyn till antalet undervisningstimmar i hvarje vecka möjligen borde föranleda ändring i reglementet för småskolelärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt af den 22 juni 1892 i det af motionärerna antydda syfte, men då före vidtagande af förändring i en författning, hvilken så nyligen vore utfärdad som den nyssnämnda, torde erfordras en fullständigare utredning i ärendet än den som föreläge, fann utskottet sig icke böra tillstyrka Riksdagen att vidtaga någon åtgärd för en sådan ändrings åvägabringande och hemställde fördenskull, att berörda motioner icke måtte för det dåvarande föranleda till någon Riksdagens åtgärd.

Riksdagen biföll hvad statsutskottet sålunda hemställt.

För vinnande af erforderlig utredning uti ifrågavarande ärende, anmodade jag i skrifvelse den 20 sistlidne november direktionen öfver folkskolelärares pensionsinrättning att inkomma med det yttrande och förslag till ändring af § 10 i nådiga reglementet för småskolelärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt, hvartill omständigheterna kunde anses föranleda.

I det utlåtande, hvarmed direktionen den 8 sistlidne december i anledning häraf inkommit, har direktionen hufvudsakligen anfört, att direktionen med stöd af vunnen erfarenhet angående tillämpningen af § 10 i berörda reglemente, ville som sin mening uttala, att en förändring i det syfte, som motionen afsåge, syntes vara af omständigheterna synnerligen påkallad. Ty fastän ålderdomsunderstödsanstalten varit i verksamhet endast en jämförelsevis kort tid, hade direktionen dock haft att afgöra särdeles ömmande fall, der i följd af 10 paragrafens ifrågavarande bestämmelser understöd antingen helt och hållet måst vägras eller också kunnat tilldelas endast med minskadt belopp.

Frågan blefve då, hvilken form lämpligast borde väljas för en sådan förändring.

Det kunde ju härvid ifrågasättas att återgå till det förslag, som af Kongl. Maj:t till 1892 års Riksdag framställdes, nemligen att vid den sammanläggning och reduktion af tjänstetiden, som vore föreskrifven

för det fall, att läraren möjligen undervisade kortare tid af året än 8 månader, endast 7 månader skulle beräknas för hvarje år; men häremot torde böra erinras, att detta förslag blifvit af Riksdagen 1892 förkastadt, att det finge en vidsträcktare tillämpning än blott på sådana fall, som här egentligen afsåges, under det att det med afseende på dessa fall tilläfsventyrs icke ginge tillräckligt långt, äfvensom att det föga anslöte sig till statsutskottets nu senast i ärendet gjorda uttalande.

Den afböjande hållning, som statsutskottet intagit gent emot de båda omnämnda motionerna, syntes hafva berott icke blott derpå, att frågan ej ansetts tillräckligt utredd, utan hufvudsakligen derpå, att i förslaget icke tagits tillbörlig hänsyn till antalet undervisningstimmar i hvarje vecka. Om arten af denna invändning finge man vidare upplysning genom den diskussion, som i Andra Kammaren förekommit.

Det vore ju att uppmärksamma, att då, enligt nu gällande bestämmelser, år, som finge räknas såsom fullt tjänstår, skulle innehålla 8 kalendermånader eller $34\frac{1}{2}$ veckor med minst 20 undervisningstimmar i veckan, vore i sjelfva verket härigenom en minimiundervisningstid af 690 timmar föreskrifven. Såsom känt vore, toges deremot icke någon särskild hänsyn till antalet undervisningstimmar vid den sammanläggning och reduktion, som skulle ske med de år, under hvilka läraren möjligen undervisade kortare tid än 8 kalendermånader, utan vore i detta afseende endast föreskrifvet, att sammanläggningen och reduktionen skulle ske med beräkning af 8 månader för hvarje år.

När emellertid en i timmar beräknad minimiundervisningstid i reglementet faktiskt angåfves, kunde det ju anses ligga rättvisa uti och icke störa följdriktigheten af reglementets föreskrifter, om den bestämmelsen deri infördes, att, derest på grund af Kongl. Maj:ts särskilda medgifvande statsbidrag för en skola oförminskadt utginge, oaktadt undervisningstiden med nådigt tillstånd bestämts kortare än till 8 kalendermånader eller $34\frac{1}{2}$ veckor, lärares tjänstår med afseende på rätt till ålderdomsunderstöd ändock skulle få räknas såsom fullt, allenast antalet undervisningstimmar uppginge till det ofvan nämnda antalet eller 690.

En sådan bestämmelse behöfde icke och borde icke derföre rubba den i reglementet nu föreskrifna beräkning för sammanläggning och reduktion af den kortare undervisningstid, som i följd af tjänstledighet eller annan tillfällig orsak kunde ega rum för lärare vid sådana skolor, i fråga om hvilka för statsbidrags åtnjutande fordrades en undervisningstid af minst åtta kalendermånader under året, utan kunde i detta hänseende förblifva vid hvad nu vore stadgadt.

Äfven om en sådan anordning med beräkning af undervisningstiden i timmar finge anses ganska väl öfverensstämma med reglementets anda, hyste dock direktionen bestämda tvifvelsmål, att densamma skulle visa sig tillfredsställande vid praktisk tillämpning. Att man derigenom erhöle tvenne olika beräkningsgrunder för jemvides tillämpning, torde redan det böra anses såsom mindre lämpligt. Den viktigaste synpunkten blefve dock alltid, huruvida en sådan beräkningsgrund kunde antagas blifva fullt tillförlitlig och användbar. Den ifrågasatta reglements-förändringen skulle ju hafva sin betydelse icke blott för framtiden, utan äfven för ganska lång redan förfluten tid. Väl borde man kunna förut-sätta, att skolråden likasom lärarne sjelfva skulle låta sig angeläget vara att, derest för dessa fall en beräkning af undervisningstiden i timmar infördes, härefter hålla noggrann räkning öfver det antal timmar, som undervisningen för hvarje år fortginge. Men en afgjord svårighet torde möta att för redan förflutna år, beträffande hvilka vederbörande hittills icke haft någon anledning att föra noggranna anteckningar öfver undervisningstimmarnes antal, lemna exakta uppgifter i i detta afseende. Direktionen förestälde sig, att detta i många händelser komme att blifva icke blott svårt, utan rent af omöjligt, och skulle det sålunda lätt kunna inträffa, att i följd häraf lärarne i afseende å tjänstetidens beräkning blefve orättvist behandlade.

Direktionen kunde därför icke förorda, att denna utväg för frågans lösning anlätades.

Deremot ansåge direktionen en förändring i det syfte, som de vid årets riksdag väckta motionerna angåfve, såsom den enklaste och mest tillförlitliga utvägen.

Båda motionerna sammanstämde deri, att lärare vid skola, der undervisningstiden med Kongl. Maj:ts tillstånd förkortats, skulle få räkna fullt tjänstår, om läraren blott under året tjänstgjort hela den föreskrifna tiden. Herr Carl Pettersson syntes emellertid i sin motion förut-sätta, att, om lärare vid sådan skola på grund af tjänstledighet eller af annan orsak icke undervisat hela den af Kongl. Maj:t föreskrifna tiden, tjänståret skulle vid sammanläggning och reduktion af lärarens icke fulla år beräknas efter 8 kalendermånader eller $34\frac{1}{2}$ veckor.

Deremot syntes herr Ollas A. Erikssons förslag innebära, att, vare sig läraren tjänstgjort hela läsåret eller endast en del deraf, helt läsåret skulle beräknas till den af Kongl. Maj:t vid bidragets beviljande föreskrifna årliga undervisningstiden. Detta sista förslag syntes såsom mera konsekvent vara att föredraga framför det af herr Carl Pettersson framställda.

En med anledning af 1893 års uppgifter uppgjord tabell öfver småskoleläraretjänster, tjänster vid mindre folkskolor samt biträdande läraretjänster vid folkskolor inom 27 skoldistrikt i Stora Kopparbergs län och inom 17 skoldistrikt inom Jemtlands län, i hvilka den årliga undervisningstiden belöpt sig till mindre än 8 kalendermånader eller 34½ veckor, utvisade, att antalet undervisningstimmar i veckan för alla dessa tjänster väsentligen öfverstigit det i reglementet bestämda minimiantalet 20, äfvensom att beträffande flertalet af tjänster det sammanlagda timantalet för året öfverskridit 690.

Af de i tabellen upptagna 278 småskoleläraretjänsterna hade timantalet för året sålunda allenast beträffande 82 tjänster understigit 690, och hade vid dessa detsamma uppgått för 4 tjänster till 600, för 3 tjänster till 616, för 2 tjänster till 650, för 72 tjänster till 672 och för en tjänst till 675.

Af de i tabellerna upptagna 35 läraretjänsterna vid mindre folkskolor egde enahanda förhållande rum allenast beträffande 2 tjänster, för hvilka det årliga timantalet uppgått till 672.

Af de i tabellerna upptagna 27 biträdande läraretjänsterna vid folkskola vore det endast för 2, som årliga timantalet understigit 690, och hade det för dem utgjort 672.

Denna redogörelse visade således, att vid flertalet af de tjänster, för hvilka med Kongl. Maj:ts bifall undervisningstiden nedsatts under den eljest minimala, antalet undervisningstimmar i allt fall väsentligen öfverskridit det minimiantal af 690 timmar, som, enligt hvad förut framhållits, kunde ur reglementets bestämmelser härledas. Vid de flesta tjänster, der timantalet varit lägre än det nyssnämnda, hade detsamma dock gått upp så högt som till 672 och derutöfver.

Under sådana förhållanden och då de jemförelsevis få bland de ifrågakvarande läraretjänsterna, för hvilka läsetimmarnes antal icke hunno upp till 690, torde kunna betraktas som föga afsevärda undantag, ansåge direktionen för sin del, att frågan lämpligen kunde lösas genom ett tillägg till § 10 af reglementet i nära öfverensstämmelse med herr Ollas A. Ericssons vid årets riksdag väckta motion med något ändrad ordställning, så att paragrafen erhöle följande lydelse: »Tjänstär räknas med afseende på rätt till understöd såsom fullt, derest läraren derunder tjänstgjort 8 kalendermånader eller 34½ veckor. Med de år, under hvilka läraren möjligen undervisat kortare tid, verkställs en sammanläggning och reduktion, med beräkning af 8 månader på hvarje år; dock må för lärare, till hvars aflönande tillskott af allmänna medel på grund af Kongl. Maj:ts särskilda medgifvande åtnjutits såsom för

full tjenstgöring, oaktadt den årliga undervisningstiden understiger 8 månader, tjenstårets längd beräknas i enlighet med den för nämnda lönetillskotts åtnjutande fastställda årliga undervisningstiden.

Med afseende på rätt till understöd beräknas hel tjenstgöring omfatta minst 20 undervisningstimmar i veckan.

I lärares tjenstetid inräknas all hel tjenstgöring i sådan beställning vid de till den allmänna folkundervisningen hörande skolor, för hvars innehafvares aflönande tillskott af allmänna medel åtnjutits.»

En af direktionens ledamöter var af skiljaktig mening och föreslog, att den ifrågavarande paragrafen måtte erhålla den förändrade lydelse, att efter första stycket följande nya stycke insköttes:

»Om för lärarebefattnings aflönande tillskott af allmänna medel på grund af Kongl. Maj:ts särskilda medgifvande åtnjutits såsom för full tjenstgöring, ändock att den med lärarebefattningen förenade tjenstgöringen icke uppgått till 8 kalendermånader eller 34½ veckor för året, må den årliga tjenstgöringen vid sådan befattning, derest densamma omfattat minst 690 undervisningstimmar, oaktadt läsveckornas minskade antal med afseende på rätt till understöd räknas såsom fullt tjenstår. Med de år, under hvilka läraren möjligen undervisat mindre än 690 timmar, verkställs en sammanläggning och reduktion, med beräkning af 690 undervisningstimmar på hvarje år.»

Den motivering, som åtföljde förslaget, var hufvudsakligen af följande innehåll: »Det kunde visserligen synas, som om den bestämmelse, hvilken i förslaget förordades, skulle hvad den förflutna tiden beträffade blifva svår att tillämpa, enär för en sådan tillämpning skulle fordras, att lästimmarna under året skulle hafva varit räknade. En så detaljerad räkning vore dock icke af nöden, enär man för hvarje år endast behöfde känna det föreskrifna antalet läsveckor och antalet lästimmars i hvarje vecka. Då inskränkningen af lästiden städse skett med Kongl. Maj:ts medgifvande, torde båda de erforderliga siffrorna med lätthet kunna finnas äfven för de gångna åren. Antalet läsveckor under året, hvarom för öfrigt i vissa fall kännedom erfordras äfven för tillämpning af direktionens förslag, borde i alla händelser kunna af tillgängliga handlingar erhållas, och antalet undervisningstimmar i veckan torde i allmänhet hafva undergått föga betydande förändringar och vara bevaradt i minnet, äfven om det icke, såsom man med skäl borde kunna förutsätta, skulle finnas antecknadt i skolrådets handlingar. I de flesta hithörande fall, som varit föremål för direktionens pröfning, skulle ock de lemnade uppgifterna varit fullt tillräckliga för tillämpning af den

föreslagna bestämmelsen. Att i ett par fall förhållandet icke varit sådant, kunde bero derpå, att nu gällande bestämmelser icke föranledde till lemnande af noggranna uppgifter rörande veckotimmarnes antal.

Vore det för öfrigt styrkt, att för närvarande undervisningstimmarnes antal under året endast i ett föga afsevärdt antal fall nämnvärdt understege 690, vore det dock icke visadt, att under de gångna åren förhållandet varit enahanda, samt ej heller visst, att så för framtiden komme att vara.»

Instämmande i hvad direktionen anfört och med erinran derom, att föreskriften i § 10 af ofvan berörda reglemente, att med afseende på rätt till understöd beräknas hel tjenstgöring omfatta minst 20 undervisningstimmar i veckan, icke afser att föreskrifva ett visst antal timmar i veckan, hvarunder vederbörande skolor under normala förhållanden böra vara i verksamhet, utan att angifva det minsta antal undervisningstimmar i veckan, som läraren skall meddela undervisning för att blifva berättigad att erhålla ålderdomsunderstöd, hemställer jag underdånigst, att Eders Kongl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen medgifva, att § 10 af nådiga reglementet för småskolelärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt den 22 juni 1892 måtte erhålla följande förändrade lydelse:

Tjenstår räknas med afseende på rätt till understöd såsom fullt, derest läraren derunder tjenstgjort 8 kalendermånader eller 34½ veckor. Med de år, under hvilka läraren möjligen undervisat kortare tid, verkställas en sammanläggning och reduktion, med beräkning af 8 månader på hvarje år; dock må för lärare, till hvars aflönande tillskott af allmänna medel på grund af Kongl. Maj:ts särskilda medgifvande åtnjutits såsom för full tjenstgöring, oaktadt den årliga undervisningstiden understiger 8 månader, tjenstårets längd beräknas i enlighet med den för nämnda lönetillskotts åtnjutande fastställda årliga undervisningstiden.

Med afseende på rätt till understöd beräknas hel tjenstgöring omfatta minst 20 undervisningstimmar i veckan.

I lärares tjenstetid inräknas all hel tjenstgöring i sådan beställning vid de till den allmänna folkundervisningen hörande skolor, för hvars innehafvares aflönande tillskott af allmänna medel åtnjutits.»

I hvad departementschefen sålunda anfört förenade sig statsrådets öfriga ledamöter.

Hvad statsrådet i förestående ärende i underdånighet hemställt behagade Hans Maj:t Konungen

gilla och bifalla; och skulle nådig proposition till Riksdagen aflåtas af den lydelse bil. litt. vid detta protokoll utvisar.

Ex protocollo:

Hugo Boman.